

Rola i znaczenie lokalnych ras i odmian zwierząt futerkowych oraz możliwości ich ochrony w ramach działań Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi w latach 2007-2013

Paweł Bielański

*Instytut Zootechniki – Państwowy Instytut Badawczy,
Dział Genetyki i Hodowli Zwierząt,
32-083 Balice k. Krakowa*

Instytut Zootechniki - PIB koordynuje w Polsce ochronę zasobów genetycznych rodzimych ras zwierząt gospodarskich. Z mocy ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. (Dz.U. z 2003, nr 106, poz. 1002) do zwierząt gospodarskich zostały zaliczone także roślinożerne i mięsożerne zwierzęta futerkowe utrzymywane na polskich fermach. Spośród wielu ras

i odmian zwierząt futerkowych część została stworzona lub utrwalona przez polskich hodowców i naukowców. W związku z tym, że zwierzęta te nie zawsze są w stanie konkurować z innymi wysokoprodukcyjnymi rasami czy też odmianami, postanowiono roztoczyć nad nimi szczególną opiekę. Są one dowodem myśli hodowlanej oraz rezerwą genetyczną dla przyszłych pokoleń polskich hodowców.

fot. P. Bielański

Królik popielniański biały

A Popielno White rabbit

Królik popielniański

Spośród roślinożernych zwierząt futerkowych ochroną zasobów genetycznych objęty został królik popielniański. Jest to niestety ostatnia zachowana rodzima rasa królików. Prace nad jej utworzeniem rozpoczęły się w 1950 r. w Zakładzie Doświadczalnym Instytutu Zootechniki w Chorzelowie i prowadzone były przez prof. Z. Kamińskiego. Później badania kontynuowano w Zakładzie

Doświadczalnym Polskiej Akademii Nauk w Popielnie. W kolejnym etapie pracami nad tą rasą królików kierował dr W. Karłowicz. Zwierzęta te charakteryzują się białą okrywą włosową, liczebnymi miotami – 7-8 królicząt w miocie i stosunkowo dobrym odchowem, sięgającym 6,5 króliczęcia w miocie. Króliki te cechuje bardzo dobre tempo wzrostu – w wieku 90 dni uzyskują 2,7 kg masy ciała, przy wysokiej wydajności rzeźnej sięgającej 60%. Rasa ta cechuje się również bardzo dużymi zdolnościami adaptacyjnymi do niekorzystnych warunków środowiskowych, co jest szczególnie ważne przy chowie przyzagrodowym. Hodowane są obecnie na pięciu polskich fermach.

Króliki popielniańskie mogą zająć szczególne miejsce w gospodarstwach ekologicznych oraz agroturystycznych. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi przewidziało możliwość dofinansowania samic stada podstawowego królików tej rasy. W tym celu należy zgłosić stado do objęcia kontrolą użytkowości u prowadzącego księgę hodowlaną. W przypadku wszystkich zwierząt futerkowych księgi główne i wstępne prowadzi Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt w Warszawie.

Cele programu to:

- zachowanie populacji królika popielniańskiego białego i zwiększenie jej liczebności docelowo do minimum 200 szt. samic stada podstawowego,
- utrzymanie wzorca rasowego oraz specyficznych cech użytkowych, takich jak: wysoka płodność i plenność, dobre cechy macierzyńskie, szybkie tempo wzrostu, niskie zużycie paszy,
- zachowanie zmienności genetycznej w chronionej populacji.

Programem hodowlanym ochrony zasobów genetycznych królika popielniańskiego białego będą objęte zwierzęta poddane ocenie wartości użytkowej i hodowlanej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które:

- pochodzą ze stada wpisanego do księgi zwierząt hodowlanych,
- charakteryzują się cechami fenotypowymi zgodnymi ze wzorcem rasy.

Podmiot prowadzący księgę zwierząt hodowlanych dla królików popielniańskich białych

będzie typował zwierzęta do udziału w programie.

Kwalifikacja zwierząt i stad do udziału w programie jest dokonywana przez Instytut Zootechniki - PIB, w porozumieniu z Grupą Roboczą ds. ochrony zasobów genetycznych zwierząt futerkowych, na podstawie wniosku hodowcy, do którego załączone są:

- wykaz zwierząt zgłaszanych do uczestnictwa w programie poświadczony przez podmiot prowadzący ocenę wartości użytkowej,
- zaświadczenie o wpisie stada do księgi zwierząt hodowlanych wydane przez podmiot prowadzący księgę.

Program realizowany jest wspólnie przez:

- hodowcę - właściciela stada królików popielniańskich białych,
- Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt prowadzące księgę hodowlaną dla królików,
- Instytut Zootechniki - PIB w Krakowie.

Zasady uczestnictwa hodowców w programie hodowlanym ochrony określa umowa zawarta pomiędzy hodowcą - właścicielem stada a podmiotem odpowiedzialnym za realizację programu.

Szynszyla beżowa

Spośród ras najmłodszej gałęzi hodowli zwierząt futerkowych objęto ochroną szynszylę beżową, która pojawiła się po raz pierwszy w roku 1958 na pierwszej w Polsce prywatnej fermie Władysława Rzewskiego w Grywałdzie. Pierwszy osobnik tej odmiany (samiec) miał jasny odcień barwy - kremowy i bladoczerwone oczy, sprawiające wrażenie przezroczystych. W roku 1999 ta rodzima odmiana mutacyjna została objęta ochroną zasobów genetycznych ras rodzimych. W chwili obecnej szynszyla beżowa utrzymywana jest na dziewięciu fermach.

Cele programu ochrony to:

- zachowanie populacji szynszyli beżowej o liczebności minimum 200 samic stada podstawowego,
- zachowanie genu p warunkującego barwę tej odmiany,
- zachowanie zmienności genetycznej (ograniczenie inbrodu) w chronionej populacji.

Celem prowadzonej pracy hodowlanej jest stabilizacja wzorca rasowego, w szczególności cech jakości okrywy włosowej oraz powiększenie rozmiarów ciała zwierząt przy zachowaniu korzystnych cech barwy i jakości okrywy włosowej.

Programem hodowlanym ochrony zasobów genetycznych szynszyli beżowej mogą być objęte zwierzęta poddane ocenie wartości użytkowej i hodowlanej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które: pochodzą ze stada wpisanego do części głównej księgi hodowlanej, o liczebności minimum 10 szt. samic stada podstawowego tej odmiany barwnej, charakteryzują się cechami fenotypowymi zgodnymi z wzorcem odmiany, przy czym dopuszczalne jest występowanie wad małych.

Pozostałe zasady są podobne jak w przypadku królika popielniańskiego.

Lisy pastelowe i białoszyjny

Wśród mięsożernych zwierząt futerkowych objętych ochroną zasobów są lisy pastelowe i białoszyjny oraz tchórz hodowlany.

Lis pastelowy jest odmianą mutacyjną lisa pospolitego. Mutacja ta wystąpiła w połowie lat 70. ubiegłego stulecia na fermie w Jeziorach Wielkich. Pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza Maciejowskiego z Akademii Rolniczej w Lublinie rozpoczęto planową pracę hodowlaną.

Barwa okrywy włosowej kształtuje się od ciemno- do jasnobrązowej. W tym samym kolorze są pysk, łapy, uszy oraz brzuch. Brązowe włosy pokrywowe silnie kontrastują z włosami niepigmentowanymi. Barwa podszycia jest brązowa z niebieskim odcieniem. Posrebrzenie zaczyna się od nasady ogona i występuje maksymalnie do połowy długości zwierzęcia.

Srebro jest czyste, lśniące, pręga srebra o szerokości 15 - 20 mm jest przykryta harmonijnie rozłożonym, zagęszczonym wzdłuż linii grzbietu woalem.

Umaszczenie pastelowe jest genetycznie uwarunkowane homozygotycznym układem dwóch genów recesywnych bb. Heterozygoty - nosiciele tego genu [Bb] mają genotyp lisa srebrzystego i niczym nie różnią się od homozygot [BB].

W 2000 r. ferma w Jeziorach Wielkich została zlikwidowana wraz z materiałem hodowlanym. Od tego roku na bazie fermy Zakładu Do-

Lis pospolity białoszyjny

A White-necked fox

fot. P. Bielański

świadczalnego Instytutu Zootechniki w Chorzele, we współpracy z Akademią Rolniczą w Lublinie, podjęto prace nad uratowaniem lisa pastelowego.

Drugą z rodzimych odmian barwnych lisa pospolitego jest lis białoszyjny. Jest to odmiana mutacyjna lisa białopyskiego. Zwierzęta tej odmiany posiadają ciemnometaliczną okrywą włosową, jak u lisa srebrzystego, z dodatkową białą obwódką wokół nosa i białymi plamami na pysku, łapach i brzuchu. Nazwa tego lisa pochodzi od występującego na jego szyi białego

kołnierza o szerokości 6-10 cm. Ta odmiana barwna utrzymywana jest na fermie „Batorówka”.

Cele programu to:

- zachowanie populacji lisów pospolitych białoszyjnych i pastelowych, zwiększenie jej liczebności docelowo do minimum 200 samic stada podstawowego,
- zachowanie genu warunkującego białośzyjność oraz genu warunkującego barwę pastelową,
- zachowanie zmienności genetycznej w chronionych populacjach.

Wymogi:

- minimalna liczba zwierząt (wg stanu na dzień 20 kwietnia):
 - lisy pospolite: stado liczące co najmniej 10 samic,
- maksymalna liczba zwierząt:
 - lisy pospolite: stado liczące maksimum 100 samic,
- wpis stad zwierząt do ksiąg hodowlanych i prowadzenie dokumentacji hodowlanej stada;
- uczestnictwo w programie ochrony zasobów genetycznych.

Tchórz hodowlany

Ostatnim z mięsożernych zwierząt futerkowych objętych programem ochrony zasobów genetycznych jest tchórz hodowlany (*Mustela putorius* L.). Zwierzęta te, zwane dawniej tchórzofretkami, zostały otrzymane w wyniku krzyżowania tchórza dzikiego z udomowioną odmianą tchórza - fretką. Tchórze hodowlane osiągają masę około 2 kg (samce). W ramach tego gatunku występuje zróżnicowanie barwy okrywy włosowej. Występują trzy podstawowe typy barwne: popielaty, pomarańczowy i cytrynowy. Obecnie istnieją w Polsce tylko trzy fermy objęte oceną wartości hodowlanej i użytkowej.

Cele programu:

- zachowanie populacji tchórzy hodowlanych oraz zwiększenie jej liczebności docelowo do minimum 250 sztuk samic, przy zachowaniu trzech typów barwnych w liczebności co najmniej 30 samic każdego typu,
- zachowanie zmienności genetycznej w chronionej populacji.

Celem prowadzonej pracy hodowlanej będzie stabilizacja wzorca rasowego, a w szczególności czystości barwy okrywy włosowej w obrębie poszczególnych typów barwnych oraz wyrównania długości włosów.

Wymogi:

- minimalna liczba zwierząt (wg stanu na dzień 20 kwietnia):
 - tchórze hodowlane: stado liczące minimum 10 samic,
- maksymalna liczba zwierząt:
 - tchórze hodowlane: stado liczące maksimum 100 samic,
- wpis stad zwierząt do ksiąg hodowlanych i prowadzenie dokumentacji hodowlanej stada,
- uczestnictwo w programie ochrony zasobów genetycznych.

Nutria

W 2005 r. powołana przez Dyrektora IZ - PIB Grupa Robocza ds. ochrony zasobów genetycznych zwierząt futerkowych uznała konieczność objęcia ochroną niektórych odmian barwnych nutrii.

Nutria (*Myocastor coypus* Moll.) trafiła z Ameryki Południowej do Europy na początku XX wieku. W roku 1926 Ludwik Palach z Wielkopolski sprowadził dwie pary nutrii z Argentyny. Rozwój hodowli tych zwierząt trwał aż do wybuchu II wojny światowej, kiedy to w Polsce utrzymywano około 500 samic. Po wojnie systematycznie następowała odbudowa stada podstawowego na bazie materiału krajowego oraz importów z Czechosłowacji, NRD i RFN. W latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku sprowadzono do Polski 563 nutrie, z czego 200 odmian barwnych: grenlandzkiej, szafirowej i perłowej. W kolejnych dziesięcioleciach systematycznie rosła produkcja skór, osiągając apogeum w roku 1980, kiedy to polska hodowla wyprodukowała 3,4 mln skór, w tym około 70% skór nutrii odmian barwnych. Była wówczas Polska największym na świecie producentem skór nutrii, pochodzących od zwierząt utrzymywanych w systemie klatkowym.

Załamaniem światowego rynku obrotu skórami nutrii, pochodzącymi z chowu klatkowego, spowodowane było dużym nasyceniem rynku, które wynikało ze zmiany trendów mody. Dodat-

kowo, postęp technologiczny w przerobieniu skór spowodował wzrost zainteresowania tańszymi skórami ze zwierząt pochodzących z odłowu. Efektem tego, trwającego od 25 lat trendu jest prawie całkowity zanik hodowli nutrii odmian barwnych, takich jak: biała niealbinotyczna, bursztynowo-złocista, perłowa, pastelowa, sobolowa oraz czarna dominująca.

W 2004 r. w kraju, według danych Krajowego Centrum Hodowli Zwierząt, oceną

wartości hodowlanej i użytkowej objęte były trzy fermy nutrii odmian barwnych, na których utrzymywano łącznie 110 samic odmiany czarnej dominującej, 30 samic odmiany pastelowej oraz po 20 samic odmiany bursztynowo-złocistej i perłowej.

Dzięki przychylności Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi istnieje możliwość objęcia barwnych odmian nutrii ochroną zasobów genetycznych już od roku 2007.

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF LOCAL BREEDS AND VARIETIES OF FUR ANIMALS AND THE POSSIBILITY OF THEIR CONSERVATION AS PART OF ACTIVITIES OF THE MINISTRY OF AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT IN 2007 - 2013

Summary

The National Research Institute of Animal Production coordinates the genetic resources conservation of the native breeds of farm animals in Poland. By virtue of the Act of 21 August 1997 (Journal of Laws, 2003 No 106, item 1002) farm animals also include herbivorous and carnivorous fur animals kept on Polish farms. Some of the many breeds and varieties of fur animals were created or consolidated by Polish breeders and researchers. Because these animals are not always able to compete against other highly productive breeds or varieties, they are now covered by a protective umbrella. They are evidence of breeding success and a genetic reserve for the future generations of Polish breeders.

Among the herbivorous fur animals, the genetic resources conservation programme includes Popielno rabbits, which are the last surviving native breed of rabbits, and beige chinchilla. The first male chinchilla had a light (cream) tone of colour and pale blue eyes that appeared to be transparent.

In 2005, the Working Group for the conservation of fur animal genetic resources, appointed by the Director of the National Research Institute of Animal Production, considered it necessary to include some coloured varieties of nutria in the conservation programme.

The carnivorous fur animals under the conservation programme include pastel foxes, white-necked foxes and breeding polecats.

Pastel and white-necked foxes are a mutation of the common fox.

Zubrzyca Górna

fot. red.